

ҚСЗИ

Қазақстан Республикасы
Президентінің жанындағы
Қазақстан стратегиялық
зерттеулер институты

Қоғам & Дәуір

www.kaziss.kz

3/2021

ҒЫЛЫМИ - САРАПТАМАЛЫҚ ЖУРНАЛ

ТӨЛЕУТАЙ СҮЛЕЙМЕНОВ –
ДӘУІР ТҰЛҒАСЫ

«Жұмсақ күш» саясатын зерттеудегі
классификациялық ерекшеліктер

Ақпарат Құралдары ҚХР «Жұмсақ күш»
саясатының құралы ретінде

Қазақстанда жергілікті өзін-өзі
басқаруды дамытудың тарихи
кезеңдері және қазіргі тенденция

Қазіргі Қазақстандағы діндендіру үдерісі:
ерекшеліктер мен үрдістер

ҚХР сыртқы саясатының
трансформациясындағы «адамзат тағдырының
ортақ қауымдастығы» концепциясы

Kazakhstan's national identity in the context
of strategic partnership with Russia

Орталық Азия бойынша тарихи
әдебиеттерге шолу

Бас редактор бағаны

Сәкен Есіркеп

Назерке Жаукеева
Индира Рыстина

Бауржан
Шериязданов

Елена Бурова
Әсел Назарбетова

Олжас Бейсенбаев
Срикант Кондапалли

Жанат Мақашева
Асем Кашкинбаева

Мұрат Лаумулин

Нұр-Сұлтан

ISSN 2414-5696

9 772414 569169

03

Назерке Жаукеева¹, Индира Рыстина²

¹ Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті саясаттану кафедрасының 3-курс PhD докторанты (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
e-mail: naz.zhaukeyeva@mail.ru

² ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ Әлеуметтік-саяси зерттеулер бөлімінің басшысы, PhD. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
e-mail: indira.rystina@gmail.com

АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫ ҚХР «ЖҰМСАҚ КҮШ» САЯСАТЫНЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа. Мақалада Қытай Халық Республикасының бұқаралық ақпарат құралдары арқылы «жұмсақ күш» теориясын мемлекеттік саясатта қолдану ерекшеліктері көрсетілген. Сонымен қоса, бұл теорияның пайда болуы, қытайлық зерттеушілерінің «жұмсақ күш» ұғымына қытай қоғамы мен мәдениетіне бейімделген анықтамасы ұсынылған. Бұл теория елде ерекше танымалдылыққа ие болды, өйткені ол қытай ұлтының дүниетанымдық көзқарастарымен үйлесімділік тапты. Жаңа технологияларға сүйене отырып, осы саясатты іске асырудың негізгі құралы болып табылатын Қытайдың қазіргі заманғы БАҚ-тары олардың негізгі міндеттерін табысты шешуде. Атап айтқанда, көптеген ірі қытайлық медиа контент ағылшын тілінде шығып, олардың жаһандық ғаламторда қатысуы күшейтіліп, тарату ауқымы кеңейтілуде. Қытай мәдениетін жаһандық ауқымда таратып, оның қабылдануын тереңдету, ҚХР-дың әлеуметтік-экономикалық модернизациясы мен саяси шешімдерін позитивті көзқараста жеткізу үшін мемлекет коммуникацияның инновациялық әдістерін пайдаланып, халықаралық аренада Қытайдың «үнін» белсенді тарататыны белгілі. Қытай медиасы «жұмсақ күш» саясатын тиімді жүргізіп, Қытайдың құндылықтарын әлемнің дамушы елдеріне түсіндіру арқылы елдің оң имиджін қалыптастыруда деген қорытындыға келеді. Дегенмен Қытайдың жұмсақ күші табысты іске асып келеді деген біржақты қорытындыға келу мүмкін емес. Өйткені, АҚШ-Қытай текетіресі және «Белдеу мен жол» аясында қытайлық ақпарат құралдарының қызметі қатаң сынға алынып та жатады.

Түйін сөздер: *Бұқаралық ақпарат құралдары, жұмсақ күш, сыртқы саясат, ақпараттық саясат, ақпараттық соғыс, мемлекет имиджі.*

Назерке Жаукеева, Индира Рыстина СМИ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОЛИТИКИ «МЯГКОЙ СИЛЫ» КНР

Аннотация. В статье отражены особенности применения теории «мягкой силы» Китайской Народной Республики через средства массовой информации в государственной политике. Кроме того, происхождение этой теории, дано определение китайских исследователей понятию «мягкая сила», адаптированное к китайскому обществу и культуре. Эта теория приобрела особую популярность в стране, поскольку нашла гармонию с мировоззренческими установками китайской нации. Современные СМИ Китая, которые, опираясь на новые технологии, являются основным инструментом реализации этой политики, успешно решают свои основные задачи. В частности, многие крупные китайские медиа-контент выходят на английском языке, усиливается их присутствие в глобальной сети Интернет, расширяются масштабы распространения. Известно, что для того, чтобы распространять китайскую культуру в глобальном масштабе, углублять ее принятие, выражать позитивное отношение к социально-экономической модернизации и политическим решениям КНР, государство использует инновационные методы коммуникации и активно распространяет китайский «тон» на международной арене. Китайские СМИ приходят к выводу, что они эффективно проводят политику «мягкой силы», распространяя ценности и культуру Китая по всему миру и тем самым формируя положительный имидж страны. Однако нельзя прийти к однозначному выводу, что мягкая сила Китая успешно реализуется. Ведь в рамках американо-китайского противостояния и «пояса и пути» деятельность китайских СМИ подвергается жесткой критике.

Ключевые слова: средства массовой информации, мягкая сила, внешняя политика, информационная политика, информационная война, имидж государства.

Nazerke Zhaukeyeva, Indira Rystina MASS MEDIA AS A TOOL OF THE PRC'S "SOFT POWER" POLICY

Abstract. The article reflects the peculiarities of the application of the theory of "soft power" of the People's Republic of China through the mass

---

media in state policy. In addition, the origin of this theory, the definition of the concept of "soft power" by Chinese researchers, adapted to Chinese society and culture, is given. This theory has gained particular popularity in the country, because it has found harmony with the worldview of the Chinese nation. Modern Chinese media, which, relying on new technologies, are the main tool for implementing this policy, successfully solve their main tasks. In particular, many major Chinese media content is published in English, their presence on the global Internet is increasing, and the scale of distribution is expanding. It is known that in order to spread Chinese culture on a global scale, deepen its acceptance, express a positive attitude to socio-economic modernization and political decisions of the People's Republic of China, the state uses innovative communication methods and actively spreads the Chinese "tone" in the international arena. The Chinese media come to the conclusion that they are effectively pursuing a policy of "soft power", spreading the values and culture of China around the world and thereby forming a positive image of the country. However, it is impossible to come to an unambiguous conclusion that China's soft power is being successfully implemented. After all, within the framework of the US-Chinese confrontation and the "belt and road", the activities of the Chinese media are severely criticized.

Keywords: *mass media, soft power, foreign policy, information policy, information war, image of the state.*

Кіріспе

Халықаралық аренада әр мемлекет өз саясатын алға жылжыту мақсатында әртүрлі әдістерді қолданып келеді, соның бірі ақпарат құралдары арқылы ықпал ету болып саналады. Қазіргі цифрландыру үрдісі мен ақпараттық технологиялардың қарқынды даму жағдайында оның өзектілігі бірнеше есе артады. Бұқаралық ақпарат құралдары ХХІ ғасырға дейін ақпарат сыртқы саясатты жүзеге асыру үшін қолдануға болатын құрал ретінде қарастырылмай келді. Қытай Халық Республикасы – дүние жүзінде ең көп адам қоныстанған, экономикасының даму деңгейін жоғары қалыпта сақтап келе жатқан, жедел дамушы мемлекет. Бүгінде ҚХР - әскери ядролық әлеуеті және бейбіт атом энергетикасы бар, ғарыш бағдарламаларын белсенді дамытып келе жатқан, жоғары технологиялық өндірісте елеулі табыстарға қол жеткізген мемлекет. Қазіргі әлемдегі көшбасшылардың бірі Қытай үшін жағымды сыртқы саяси имиджді

құру жыл сайын өзекті болып келеді. ҚХР сыртқы саяси қызметте «жұмсақ күшті» белсенді қолданып келе жатқан ел ретінде оны жүзеге асыру стратегиясын өз елдеріне бейімдеді. Қытайлық ғалымдар «жұмсақ күш» ұғымына ҚХР ерекшелігін ескеріп, мүмкін болатын көздерді, ықтимал ресурстарды және оны саяси практикада тиімді жүзеге асырудың құралдарын анықтап, жаңа мағынамен толықтыра түсті.

2015 жылдан бастап жыл сайын «жұмсақ күш» саясатын тиімді пайдаланушы елдердің әлемдік индексі жарияланып отыру дәстүрге айналды. Бұл индекс әлемдік ірі мемлекеттердің өзге елдерге мәдениет, білім беру саласы, диджитал, технологиялық өнімдер экспорты, өнеркәсіптің дамуы, некелесу, тамақ өнеркәсібі, қонақжайлылық, әшекей, сән бұйымдары, сыртқы саясат, өмір сүруге қолайлылық сияқты параметрлер бойынша айқындалады. Brand Finance консалтингтік компаниясы әлем елдерінің «жұмсақ күші» деңгейі бойынша рейтингінің соңғы нұсқасын шығарды. 2021 жылғы рейтингте бірінші орынды Германия иеленді, себебі бұл мемлекет пандемия жағдайында тұрақтылық пен жағдайды бақылай алу қабілетін көрсетті. ТОП-10 тізімге тағы екі держава АҚШ және Қытай кірген [1]. Халықаралық сарапшылардың пікірінше, қазіргі уақытта «жұмсақ күшке» ең көп қаражат жұмсайтын АҚШ, Еуропалық Одақ елдері және ҚХР [2, 188 б.].

«Жұмсақ күшті» зерттеушілер профессор Дж.Найдың еңбектерінен айналып өте алмайды. Гарвард университетінің профессоры, америкалық саясаттанушы Джозеф Най «жұмсақ күш» идеясын зерттеу нысаны ретінде қарастырғаннан бастап бұл идеясы ғылыми ортада кеңінен талқыланды. Бұл идея «қырғи қабақ соғыс» аяқталғаннан кейінгі америкалық геосаясаттың дамуын сипаттайтын стратегия ретінде ұсынылды. Бүгінгі таңда дамыған елдер басқа мемлекеттерге өз ықпалын арттыруда жағымды имидж қалыптастыруға ұмтыла отырып, сыртқы саяси стратегияда «жұмсақ күшті» тиімді қолданады. «Жұмсақ күш» ұғымының мәні сыртқы саясаттағы мемлекеттердің мақсаттарына жетудің тартымды және сендіретін әдістерінен құралады. Дж.Най «жұмсақ күш» ұғымын «қалаған нәтижеге жету үшін басқалардың мінез-құлқына әсер ету» қабілеті ретінде сипаттайды. Най бұл үдеріс «адамдарды мәжбүрлеудің орнына, оларды біріктіру» деп қарастырған. Дж.Най өзінің әйгілі «Жұмсақ күш: әлемдік саясатта жетістікке жетудің құралы» атты кітабында биліктің таралуына ықпал еткен кем

дегенде бес тенденцияны атап өтеді: экономикалық өзара тәуелділік, трансұлтты ойыншылар, әлсіз елдердегі ұлтшылдық, технологиялардың таралуы және саяси мәселелердің өзгерісі [3, 47 б.].

Профессор Джозеф Найдың халықаралық қатынастар мен әлемдік саясаттың іргелі мәселелеріне арналған «Bound to Lead: The Changing Nature of American Power» (1990, Американың күдіреттілік табиғатының өзгеруі), «Governance in a Globalizing World» (2000, Жаһанданған дүниедегі басқару), «The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone» (2002, Америка күдіреттілігінің парадоксы: неге әлемдегі жалғыз супердержжава жеке дара бола алмайды) және «Soft Power. The Means to Success in World Politics» (2004, Жұмсақ күш. Әлемдік саясатта жетістікке жетудің құралдары) еңбектерінің құндылығы жоғары. «Жұмсақ күш» қолданудың теориясы мен практикасына және жекелеген компоненттеріне қатысты ресей ғалымдары А.А. Громыко [4], Г.Ю. Филимонова [5], Д.В. Мосяков [6], М.М. Лебедева [7], Ю.П. Давыдова [8] сияқты ғалымдардың еңбегінің пайдасы зор болды. П.Б.Паршиннің Ресей СІМ жанындағы Мәскеу мемлекеттік халықаралық қатынастар институтына қарасты Халықаралық зерттеулер институтының Жаһандық мәселелер орталығында жасаған «Ресейдің сыртқы саясатындағы «жұмсақ күш» мәселелері» атты аналитикалық баяндамасы - «жұмсақ күшті» зерттеудегі маңызды қадам [9]. Баяндамада «жұмсақ күштің» компоненттік құрылымын, оның Ресейдің сыртқы саясатында практикалық қолданылуын және «жұмсақ күш» пен «қатаң күштің» арақатынасын қарастырады. Қытайлық жұмсақ күш саясатының ерекшеліктері мен басымдықтары ресейлік және батыс зерттеушілерінің еңбектерінде қарастырылған. Олар батыс тұжырымдамасының Қытай қоғамына бейімделуі, «аспан асты елінде» «жұмсақ күш» идеясының мәдени-центристік дамуын қалыптастыру тақырыптарын егжей-тегжейлі қарастырады.

Зерттеу әдістемесі

Зерттеуде «жұмсақ күш» идеясын әлеуметтік-мәдени дәстүрлер мен қазіргі әлемдік жағдайдағы қажеттілігі тұрғысынан қарап, бұқаралық ақпарат құралдарын «жұмсақ күш» құралы ретінде зерттейтін Батыс, Қытай, Ресей ғалымдарының еңбектері пайдаланылды. «Жұмсақ күш» терминін терең түсіну үшін оның мемлекеттің шеңберіндегі, сондай-ақ оны халықаралық саясаттағы қолдану практикасына арналған бірқатар еңбектер зерттелді. Зерттеу

жұмыстарында бұрын айтылған «мәдени империализм» ұғымы, медиа империализм деп те аталып жатады. Мәдени империализм – трансұлттық шоғырлану мен монополияның бір түрі, сонымен бірге пайда болған ақпараттың біржақты айналымынан туындаған мәдени ықпал. Зерттеушілер мәдени экспансияға негізінен ақпаратты тарату арқылы қол жеткізілетінін атап өткен [10]. Қуатты медиа технологиялары бар елдер дамыған халықаралық байланыс жүйесінің көмегімен дамушы елдерге өздерінің мәдени құндылықтарын сіңіре алады. БАҚ күші елдің жұмсақ күшінің маңызды бөлігіне айналғанын және оның тұжырымдамасы одан әрі талдауға лайық екенін көруге болады. Чен Манли бұқаралық ақпарат құралдарының бір бөлігі жұмсақ күшке жатады деп санайды, бірақ оны қатаң күш ретінде жіктеуге болады. Ю Гуомин БАҚ-тың өзіндік күш ретінде, негізінен инфрақұрылым мен БАҚ-тың өндірістік функцияларында көрінетін қатаң биліктің белгілі бір атрибуттарына ие екенін атап өтті [11]. Қытайда «БАҚ күші» тұжырымдамасын ұсынған алғашқы адам Цинхуа университетінің мемлекеттік басқару мектебінің докторанты профессор Ху Анган және Чжан Шаоцун болды. Олар бұқаралық ақпарат құралдарының күшін елдің медиа жүйесіне ену және әсер ету құралы ретінде анықтайды [12].

«Жұмсақ күш» терминінің пайда болуының теориялық және тарихи контексттерін жинақтаған Қытай ғалымдары Джозеф Най ұсынған «жұмсақ күш» ұғымы таза американдық стилімен ерекшеленеді және гегемониялық сипатқа ие деген қорытындыға келген. Қытай ғалымдары тақырыпты зерттеуде келесі екі санатқа назар аударады – ол «ішкі жұмсақ күш» және «сыртқы жұмсақ күш». Қытайдың «жұмсақ күшінің» ерекшелігі – Қытайдың халықаралық аренадағы саясатын түсіндіу, таныту, қолдау және дамуы үшін қолайлы сыртқы ортаны қамтамасыз ету. Осы орайда ақпарат құралдары маңызды құрал болып саналады.

Зерттеуде мемлекеттік ақпараттық саясаттың ережелері, Қытайдағы БАҚ қызметін туралы түпнұсқадағы құжаттар қарастырылды. Тақырыптың өзектілігі мен мазмұнын ашу үшін құрылымдық-функционалдық әдіс; салыстырмалы талдау әдісі; мемлекеттік басшыларының осы мәселе туралы сөздері мен медиа мәтіндерін контент-талдау әдістері қолданылды.

Зерттеудің нәтижесі

Соңғы онжылдықта Қытайдың маңызды құралы мен насихаттық ресурсы өзекті, қоғамдық маңызы бар және (бұқаралық) аудитория

үшін ойын-сауық мазмұнын өндіретін және тарататын, сондай-ақ ақпарат пен рекреациядағы қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандыратын кәсіпорындар жүйесін білдіретін көп деңгейлі БАҚ-тың тармақталған желісі және Ұлттық медиаиндустрия болып қалуда [2, 193 б.]. Басқа елдерге күш көрсету арқылы әсер етпеу идеясы ежелгі қытай дәстүрлеріне жауап беретінін атап өткен жөн: әскери өнер мектебінің негізін қалаушы Сун Цзының «ең жақсысы - басқаның әскерін ұрыссыз жеңу» деген сөзі, сондай-ақ Конфуцийдің «қайырымды күйеу (благородный муж) мәдениетті қолдана отырып достар табады» деген сөзі «жұмсақ күш» тұжырымдамасына толық сәйкес келеді. Қытай Ху Цзиньтаоның билікке келуімен әлемдік қауымдастыққа әсер етудің дәстүрлі емес құралдарының рөлін байыпты қарастыра бастады. Соңғы жылдары Бейжіңнің «жұмсақ күшінің» элементтері елеулі жеміс бере бастады, нәтижесінде Қытай Орталық Азия өңірі тарапынан өзіне неғұрлым қолайлы қарым-қатынас орната алды.

ҚХР қолданатын маңызды құрал – қытайлық бұқаралық ақпарат құралдары. Бірінші кезекте шетелдік аудиторияға бағытталған қытайлық БАҚ-тарға Қытайдың Орталық теледидары (CCTV), Қытайдың Халықаралық радиосы (CRI), «Синьхуа» ақпараттық агенттігі (АА) және «Жэньминь жибао» газеті кіреді. Олардың негізгі міндеті батыстық БАҚ-қа балама жаңалықтар күн тәртібін қалыптастыру, сондай-ақ басты халықаралық оқиғалар мен проблемалар туралы өз көзқарасын ұсыну болып табылады. Шетелдік аудиторияны кеңінен қамту тілдік диапазонның арқасында мүмкін болды. Осылайша, CRI 43 шет тілдерінде және диалектілерде хабар таратады, CCTV ағылшын, испан, француз, араб және орыс тілдерінде тәулік бойы хабар тарататын арналарды қамтиды [13].

Бұдан бөлек, Қытайдың жағымды имиджін қалыптастыруда жаһандық желіге, атап айтқанда мамандандырылған сайттар құруға үлкен мән беріледі. Б.д. д. V ғасырда қытайлық стратег Сун Цзы «ақпаратты соғыстың негізі ретінде» анықтағаны белгілі. Мемлекеттер арасындағы бәсекелестік, экономикалық, саяси және әскери артықшылық үшін күрес ақпараттық алаңда жүріп жатыр. Бұл алаң – ғаламтор. Бүкіләлемдік ғаламтордың танымалдығы көптеген себептерге байланысты арта түсті: ең алдымен, адамдардың дәстүрлі БАҚ-ына (құрылтайшыға тәуелді болған баспасөзге, радиоға, теледидарға) сенімі әлсірей түсуі болса керек.

Осы орайда Қытай жаһандық желі арқылы, атап айтқанда

мамандандырылған сайттар құруға үлкен мән берді. Солардың бірі- «ChinaModernRU» - Заманауи Қытай. Бұл 2009 жылы құрылған Қытай туралы ақпараттық портал. Онда қытайдың күнделікті жаңалықтары баяндалады, оқиғалар бейнеленеді, ақпараттық мақалалар, шолулар, фотосуреттер мен қытай қалаларының сипаттамалары жарияланады, мемлекет тарихы ұсынылған. Порталдағы ақпарат үш тілде беріледі: орыс, ағылшын, қытай. Қытай үкіметі мен оның қызметін (ҚХР басшысы, саясат, бизнес) және елдің мәдениетін (тарих, тағамдар, мерекелер, ойын-сауық, дәстүрлер) көрсететін айдарлар кеңінен ұсынылған.

Бүгінгі таңда ғаламторда Қытай туралы 687 сайт тіркелген, олар елдің әртүрлі қызмет салаларын көрсетеді: саясат, экономика, спорт, мәдениет, құрылыс, БАҚ, заңнама және т.б. олардың барлығы елдің имиджін құрайды. Айта кету керек, қазіргі ғылыми әдебиеттерде Қытайдың имиджін қалыптастыруға әлі тиісті көңіл бөлінбеуде. Бірқатар ресей ғалымдары өз еңбектерінде Қытай қоғамына және сыртқы әлемге қазіргі Қытайдың: мемлекеттің өзі, оның саяси, әлеуметтік, мәдени институттары, аймақтар, экономика салалары, тауарлар мен қызметтер имиджінің қалай қалыптасатынын және қалай көрінетінін сипаттай отырып [14], қазіргі Қытайдың ерекшелігі мен идеологиялық үстемдігін алдын-ала анықтайтын және елде болып жатқан құбылыстар мен оқиғалардың барысына әсер ететін саяси, экономикалық, әлеуметтік-психологиялық және мәдени факторларға назар аударады. Бірақ мемлекет имиджін қалыптастырудағы бұқаралық коммуникациялардың рөлін бәрі бірдей қарастырмайды. Ғаламтордың және оның Қытайдың конструктивті имиджін құрудағы ақпараттық мүмкіндіктерінің зерттеу нысаны болған жоқ [15].

Жаңа медиа саласы ҚХР әлеуметтік, саяси, экономикалық және мәдени дамуына белсенді әсер етуде. Ол ақпараттық, ұйымдастырушылық және тәрбиелік функцияларды орындаумен қатар, Қытайдың әлемдегі жағымды имиджін таратудың арнасы болып келеді. ҚХР жаңа бұқаралық ақпарат құралдары тәуелсіз ресурстарға айналып, бұрыннан бар дәстүрлі медиа жүйесін толықтыра түсті. Қытайда Facebook, Instagram, Twitter және Google сияқты батыс сайттары мен әлеуметтік медиа қосымшалары бұғатталған. Қытайда жаңа медианың дамуы жағдайында танымалдық рейтингінің алғашқы қатарларын түрлі отандық әлеуметтік желілердің мобильді қосымшалары алып отыр, ал ең ірі

провайдерлер-үйде де, ұялы байланыста да қызмет көрсететін China Telecom, China Unicom және China Mobile [16]. Қытайда 2011 жылы іске қосылған WeChat (Weixin) әлеуметтік желісі, QQ мессенджері (1999 ж.), Weibo микроблог қызметі (2009 ж.), видеохостинг You-Ku.com (2006 ж.), Zhihu мамандандырылған сараптамалық сұрақ-жауап платформасы (2011 ж.) және т. б. сияқты коммуникациялық ресурстарды сәтті игерді.

ҚХР бірнеше жылдан бері интернет-пайдаланушылар санының өсу қарқыны бойынша және олардың жалпы саны бойынша көшбасшы болып келеді. Мысалы, қазіргі уақытта бүкіл әлем бойынша 500 миллионнан астам адам WeChat мобильді жүйесінің абоненттері болып табылады. Қытайлық сарапшылардың пікірінше, Қытайдың интернет сегментінің, ұлттық әлеуметтік желілердің және мобильді қосымшалардың халықаралық ықпалында қытайлық мигранттардың 50 миллиондық армиясы – хуацяо маңызды рөл атқарады. Пекиннің «жұмсақ күшінің» маңызды жетістігі хуацяоның қайта бағдарлануы болды, олар бүгінде ҚХР-ды өз Отаны ретінде қабылдап, коммунистік партияның шешімдеріне назар аударып отырады.

ҚХР мемлекеттік ақпараттық саясатын қарқынды дамытып телекоммуникациялық құралдар мен ақпараттық технологияларын пайдалануды қарастыра отырып жүзеге асырады. Фото және бейнетіркеуді енгізудің жалпыға қолжетімділігіне байланысты, әлеуметтік желілер арқылы материалдарды таратудың және оны әлемнің түкпір-түкпіріне лезде таратудың арқасында фактілерді бұрмалай отырып, насихаттау іс-шараларын және арандату репортаждарын жүргізу қиынға соғуда. Ақпараттық акциялар әлеуметтік медианың қолдауынсыз тиімсіз болып келеді. Қытай мемлекет ішінде де, шетелде де әлеуметтік медианы қолдану тәжірибесін белсенді зерттеуді жалғастыруда. Сарапшылар Гонконгтағы тәртіпсіздіктердің орын алуы (маусым, 2019 ж.) мемлекетке қарсы күштердің осы цифрлық ақпарат құралдарын үйлестірілуі арқылы мүмкін болды деген пікірге келеді. ҚХР-да әлеуметтік желілерде пайда болған ымыралы материалдардың арқасында ашылған және кеңінен жарияланған бірқатар сыбайлас жемқорлық жанжалдарын атап өткен жөн. Қытай үшін цифрлық дипломатияны жұмсақ күштің маңызды құралы ретінде қолданудың негізгі мақсаты, ең алдымен, ішкі қауіпсіздікті қамтамасыз ету, сондай-ақ өзінің сыртқы саясатын ілгерілетуі болып табылады.

Нәтижелерді талқылау

Қытайда «жұмсақ күш» мәселесі алғаш рет 1993 жылы жарық көрген Ван Хуниннің «Мәдениет – мемлекеттің «жұмсақ күш» әлеуеті» атты мақаласында көтерілді. Бұл еңбекте Қытай мәдениетінің белгілі құндылықтары «жұмсақ күш» ретінде пайымдалған. Автор қазіргі заманда болып жатқан халықаралық өзгерістерде «жұмсақ күшті» елдің сыртқы байланысындағы негізгі күшке айналдырды деген. Егерде «дүлей күш» белгілі саяси жағдайларда ғана іске асса, ал әлеуметтік-мәдени құндылықтар жүйесіне арқа сүйейтін «жұмсақ күш» халықаралық қауымдастық тарапынан үнемі қолданыста болады деп санайды [17, 158 б.]. Осы мақаладан кейін Қытайда «жұмсақ күш» мәселесі кең талқылана бастады. «Soft power» түсінігі аясында қытайлық ғалымдардың философия, экономика, менеджмент, саясаттану және мәдениеттану саласында көптеген еңбектер жарық көрді.

«Жұмсақ күш» принциптеріне қатысты алғашқы ұсынылған нұсқаларының өзінде-ақ қытайлықтардың классикалық американдық және жалпы англо-саксондық концепциялар мен көзқарастардан біршама алшақ кеткенін байқауға болады. Бір айта кететін мәселе қытайлық ғалымдар да «жұмсақ күш» концепциясын әртүрлі түсіндіреді. Мысалы, кейбір қытайлық ғалымдардың пікірінше оған саяси жүйе мен саяси басқарудың ұлттық рух, қоғамның халықаралық бейнесі, мемлекеттің халықаралық стратегиясы, ғылым мен техникалық даму деңгейі сияқты компоненттерді де жатқызуға болады. Қытайдың аймақтық және жаһандық беделінің артуы оның өзіне тән нарықтық 44 реформалары мен әлемдік экономикаға белсенді интеграция жасауының нәтижесінде қол жеткізген экономикалық табыстарына ғана байланысты емес. Халықаралық аренада Қытай көздеген мақсатына «жұмсақ күш» ресурстарын жан-жақты қолдану арқылы қақтығыссыз, бейбіт жолмен қол жеткізуде. Қытай билігі насихаттап жүрген, бүгінгі жағдайға лайықтап «жаңартылған» әлеуметтік-мәдени құндылықтар ел ішінде және сырт елдерде тұратын қытайлықтарды ғаламдық қытайлық қоғамға біріктіруде [18].

2010 жылы жалпы ішкі өнімінің көлемі әлем бойынша екінші орынға көтерілген соң, Қытай халықаралық байланыстардағы ең маңызды елдердің біріне айналды және беделі артты. Алайда, қарулы күштер мен экономикадағы «катаң күш» алға жылжығанымен, Қытайдың «жұмсақ күші» тиісті прогреске қол жеткізе алмады.

Сарапшы Ху Анганнің айтуынша, егер Қытай «жұмсақ күшті» іске асырмаса, онда ол «жұмсақ соққыдан» зардап шегеді. 2012 жылғы 15 қарашадағы партияның 18-ші съезінде социалистік мәдениеттің ұлы дамуы мен өркендеуі, мәдени жүйенің реформасын тереңдету және елдің мәдени жұмсақ күшін жетілдіру қажет екенін айтты. Бұл зерттеуде елдің жұмсақ күшінің күшеюі бүгінде Қытай үшін үш практикалық мәнге ие деп саналады. Біріншіден, сыртқы күштердің ықпалы, батыс елдері мен олардың айналасындағы көршілердің сенімсіздігі.

Екіншіден, соңғы 30 жылдағы реформалар мен ашықтықтан кейінгі әлеуметтік қайшылықтар, қоршаған орта мен экологияның нашарлауы сияқты әлеуметтік проблемалардың көбеюі. Үшіншіден, Қытайдың ұлттық жұмсақ күшін шетелдік идеологиялық формалардың эрозиясына қарсы тұру және ұлттық идентификацияны нығайту үшін қолданады. Жұмсақ күш елдің халықаралық мәртебесінің негізгі құрамдас бөлігіне айналады. Жұмсақ күшті стратегиялық деңгейге шығару елдің ортақ мақсаттарына қол жеткізу үшін негізгі талап болды.

Тяньцзинь шетелдік зерттеулер университетінің ғылыми қызметкері Ван Сюэиннің зерттеуі бойынша, Қытайдың саяси, экономикалық, мәдени және басқа салалардағы «үні» халықаралық қоғамдастықтың назарын аударып отыр. Батыс мәдениеті идеология, құндылықтары және әлеуметтік жүйе тұрғысынан өзімен үйлеспейтін Қытайдың өркені мен қоғамдық пікірін объективті қабылдай алмай, батыс БАҚ-тары «Қытайдың құлдырауы» және «Қытайдың қаупі» теорияларын таратып келеді. Осындай жағдайда Қытай шетелдік «мәдени дискурста» өзінің жұмсақ күшін одан әрі күшейтіп, мәдени тартымдылықты және шетелдік дискурстың сенімін арттыру, Қытайдың үнін, тарихы мен мәдениетін әлемге оң қырынан жеткізу мақсатында ақпараттық құралдарды пайдаланады. Оның пікірінше, халықаралық қоғамдастықта қытайлық мәдени дискурстың әсерін күшейту үшін коммуникацияның әртарапты моделін құру қажет. Ол үшін Қытай әлемді, ал әлем Қытайды жақсы түсінуі керек. Қытай мәдениеті жаһандық ауқымда тарап, тереңдей түскен сәтте Қытай гуманитарлық жобаларды, кітаптардың шетелдегі таралымын, шетелдік аудармалардың сапасын, сондай-ақ қытайтану саласын тереңдетуі тиіс. Ал осы жобалардың табысты болуы үшін Қытай коммуникацияның инновациялық әдістерін

енгізіп, халықаралық аренада Қытайдың үнін белсенді тарататыны белгілі [19].

Жұмсақ күш теориясы Қытайдың ресми дискурсына енген кезде, Қытайдың жұмсақ күшін нығайту мәселесі мемлекеттік стратегияның маңызды бөлігіне айналады. Мәселен, Африка да Қытайдың мемлекеттік ақпарат құралдары белсенді рөл атқарып, жұмсақ күшін іске асыратын маңызды аймақ ретінде қарастырылады. ҚХР-дың Синьхуа ақпарат агенттігі, Қытай халықаралық радиосы, Қытайдың Орталық телевизиясы, «Жэньминь Жибао» және «Чайна Дейли» басылымдары Қытайдың Африкадағы және өзге де дамушы елдер арасындағы достық пен ынтымақтастықтың үгіт-насихат құралы. Қытай мен Африка арасындағы қатынастардың қарқынды дамуымен қатар, Қытай ақпарат құралдары Африкадағы жұмысын дамытып, Африка елдерінде БАҚ көптеген филиалдары ашылып, Қытай-Африка медиа алмасуы мен ынтымақтастығы дамуда. Осылайша, Қытай ақпарат құралдары өздерінің халықаралық дискурсын күшейтіп, Қытай имиджін нығайтады, мәдениетін таратады және Қытай-Африка ынтымақтастығына ыңғайлы платформа құрады. Қытайдың жеке компаниялары Африка интернетінің, цифрлық радио мен теледидардың дамуына айтарлықтай үлес қосып, Қытайдың Африкадағы жұмсақ күшін арттыруға ерекше үлес қосып келеді [20].

Жібек жолы экономикалық белдеуін бірлесіп құру бастамасы ежелгі Жібек жолына жаңа серпіліс беріп, Қытайда және халықаралық қауымдастық кеңінен назар аударып, әртүрлі пікірлер айтылуда. «Белдеу мен жол» сыртқы әлеммен интеграцияның жаңа моделін көрсетуге бағытталған Қытайдың үлкен стратегиясына айналды. Бұл стратегияны Қытай коммунистік партиясының Орталық Комитеті мен Мемлекеттік Кеңес келісе отырып қабылдаған маңызды шешім болып табылады. Бұл инициатива Қытайда ашық экономиканың жаңа жүйесін құру, сыртқы әлемге ашықтық моделі, Қытай ұлтының қайта өрлеуі жөніндегі Қытай арманын іске асыру аясында маңызға ие. «Белдеу мен жол» инициативасын сатылы түрде ілгерілету үшін Қытай мүмкіндігінше халықаралық консенсусқа қол жеткізіп, экономикалық дәліздің бойында орналасқан және оның сыртындағы елдердің қолдауына жүгінуді көздейді. Сондықтан «жаңа үлгідегі халықаралық қатынастар жүйесіне» жауапты мемлекет ретінде Қытай «Белдеу мен жол» дамуына басқа дамушы елдерді қатыстыруға өзінің жұмсақ күшін пайдаланады. Бұл жерде «жұмсақ күш» дегеніміз Қытайдың әр елде ашқан Конфуций орталықтары,

---

оқу гранттары, фестивальдері мен мәдени шараларынан бөлек, Қытайдың барлық жобалары мен іс-шараларын мемлекеттің ішкі және халықаралық ақпарат құралдарында Қытайдың оң имиджін орнату, жетістіктері мен табыстарын айту, алыс-жақын елдің қоғамындағы күдікті сейілту және өз мәдениеті мен тілін насихаттау. Цифрландырудың қарқынды артуы жағдайында электрондық порталдар, мультимедиялық құралдар, әлеуметтік желілер Қытайдың жұмсақ күшін таратуға белсенді қолданылады.

Қорытынды

Бұқаралық ақпарат құралдарының инфрақұрылымын жетілдіру Қытайдың жұмсақ күшін кеңейтудің маңызды бағыты болып саналады. Қытайдың бұқаралық ақпарат құралдарының аппараттық күші әлемде алдыңғы қатарда болғанымен, жан басына шаққандағы деңгейі, техникалық қамтамасыз ету, институционалдық реформалар және даму тұжырымдамасы тұрғысынан дамыған елдерден әлі де үлкен алшақтығы бар. Қытай БАҚ-да инновацияларды жетілдіру және енгізу саласында әлі де көптеген кедергілер бар. Ақпарат арқылы «жұмсақ күшті» арттырудың ғылыми және тиімді даму стратегиясы тұжырымдалған соң, Қытайдың медиа қуаты тез нығаюы мүмкін. Осыған қарамастан, Қытай экономикалық дамуы жағынан қазіргі әлемде жетекші орындардың бірін алады және өзін үлкен мәдениет пен дәстүрдің мұрагері деп танығандықтан ол фактор елдің ішкі және сыртқы медиа жүйесін анықтайды. Сыртқы коммуникацияға бағдарланған БАҚ елдің «жұмсақ күшін» жүзеге асырудың басты бағытына айналып келеді. Қытай медиа арналарды тиімді қолдана отырып, әлемдік тәртіпке ықпал ету тетігін кеңейтуді көздейді.

Қытай БАҚ-ы бұрын-соңды болмаған ғаламдану факторларының әсерінен (журналистік қызмет стандарттары, мәдениеттер жақындастығы) өзгеріске ұшырайды, бірақ өзінің ұлттық ерекшеліктері сақтап келеді. Интернет пен ақпараттық технологияларды пайдалану қытайлық ақпарат құралдарының тақырыпты кеңейтуі, аудиторияның қызығушылығын қанағаттандыру, халықаралық ақпараттың сапасын арттыру және оны жаһандық ауқымда таратуына мүмкіндік береді. Қытайдың жаңа медиасы елдің «жұмсақ күшін» нығайтудың маңызды платформасы мен арнасына айналды.

Бүгінгі таңда Қытайдың сыртқы саясаттағы «жұмсақ күшін» бұқаралық ақпарат құралдарының көмегімен нығайтуы ұзақ мер-

зімді стратегиялық жоспар болып табылады. БАҚ халықаралық коммуникациядағы Қытайдың «жұмсақ күшінің» ең тиімді құралына айналып, шет ел азаматтарының Қытай туралы түсінігін орнатады, мемлекеттің қолайлы имиджін жасайды. Осылайша халықаралық дипломатиялық ортада өз ұстанымдарын нығайтуға, ұлттық мәдениеті мен идеяларын, құндылықтарын, сосын талаптарын орындауға жол ашады. Қазіргі уақытта мемлекеттің сыртқы имиджін құру саласында терең өзгерістер орын алуда. Қытайдың бұқаралық ақпарат құралдары бейбіт, тұрақты, жауапты елдің имиджін белсенді түрде қалыптастырып, елдің сыртқы саясатындағы «жұмсақ күшін» жүзеге асыруға ықпал етеді. Қытай өзінің бұқаралық ақпарат құралдарына қыруар қаржы бөле отырып, оларды мәдени экспорттың, өзін танытудың және қоғамдық оң пікір қалыптастырудың басты бағдары ретінде қарайды. Қытай өзінің ұлттық мәдениетін, құндылықтарын таратуда және сыртқы саясатты жүзеге асыруда бұқаралық ақпарат құралдарының коммуникативті рөлін тиімді қолдануды жалғастыратыны белгілі.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Haigh D. Global soft power index 2021. Brand Finance brandirectory. – 2020. [Электронный ресурс]. URL: //https://brandirectory.com/globalsoftpower/ (Accessed: 25.08.2021).
2. Вартанова Е. Л. Меняющаяся российская медиаиндустрия: теоретические подходы // Вестн. СПбГУ. Язык и литература. – Т. 15. Вып. 2. – 2018. – сс. 186-194.
3. Joseph S.Nye. Soft Power: The Means To Success In World Politics. New York. Public affairs. – 2004. – pp.191.
4. Громыко А.А. Мягкая сила и сила права: к постановке проблемы // Вестник Московского Университета. Международные отношения и мировая политика. - №3. – 2014. – сс.3-19.
5. Филимонов Г.Ю. Мягкая сила культурной дипломатии США. М.:РУДН. – 2010. – 212 с.
6. Мосяков Д.В. Мягкая сила в политике Китая в Юго-Восточной Азии // Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. – Т.14. – 2010. – сс. 5-22.
7. Лебедева М.М. Мягкая сила в отношении Центральной Азии: участники и их действия // Вестник МГИМО. – №2 – 2014. – сс. 47-55.
8. Давыдова Ю.П. Понятие «жесткой» и «мягкой» силы в теории международных отношении //Международные процессы. – №1 – 2014. – сс.69-80.
9. Паршин П.Б. Проблематика «мягкой силы» во внешней политике России // Вестник МГИМО. – Вып.1. – 2013. – с.27.
10. McQuail D. Mass Communication Theory. Piet Bakker, 2005. – pp.204-205

11. 喻国明.中国媒介软实力发展报告. – 2009. – p.34.
12. 胡鞍钢, 张晓群.中国传媒迅速崛起的实证分析.战略与管理. 2004, 2页
13. Редакция Exclusive. Кем мы считаем Китай: «пандой» или «драконом»? – 2020. [Электронный ресурс]. URL: //https://www.exclusive.kz/expertiza/obshhestvo/121391/ (Доступ: 25.08.2021).
14. Рожков И.Я. Имидж Китая в контексте PR и рекламы. М.: МГИМО. – 2006. – с. 90.
15. Благодер Ю.Г. Образ Китая в письменных свидетельствах российских путешественников и дипломатов XVII - начала XX вв.: дис. ... канд. ист. наук. Краснодар. – 2005. – 284 с.
16. Кононова, Цзя. Концептуальное развитие телевидения Китая: задачи и возможности. – 2018. [Электронный ресурс]. URL: // http://www.discourseanalysis.org/ada20_2/st188.shtml (Доступ: 27.08.2021).
17. Ван Таопэн. Культурная «мягкая сила», стратегический выбор Китая (Вэньхуа жунь шили, Чжунго дэ чжаньлюэ сюаньцзэ) // Чжэнгун яньцзю дундай. - № 2. – 2008. – с. 12.
18. 陈嘉林.从传媒“硬”实力发展角度考察中国软实力发展的经验与启示- 2014. [Электронный ресурс]. URL: //http://media.people.com.cn/n/2014/0324/c150617-24714503.html (Доступ: 30.08.2021).
19. 王雪莹.提升中国对外“文化话语”软实力, 创建多元立体化传播格. – 2020. https://theory.gmw.cn/2020-01/21/content_33501023.htm (Доступ: 30.08.2021).
20. 李文刚.中国媒体与中国在非洲的软实力建设 – 2015. [Электронный ресурс]. URL://https://www.ydyln.com/skwx_ydyln/initDatabaseDetail?contentId=6722099&siteId=1&contentType=literature (Доступ: 30.08.2021).

REFERENCES:

1. Haigh D. (2020) Global soft power index 2021. Brand Finance brandirectory. URL://https://brandirectory.com/globalsoftpower/ (Accessed: 25.08.2021)
2. Vartanova E. L. *Menjajushhajasja rossijskaja mediaindustrija: teoreticheskie podhody* [The changing Russian media industry: theoretical approaches]. *Vestn. SPbGU. Jazyk i literature-Vestn. St. Petersburg State University. Language and literature.* – Vol. 15. Issue 2. – 2018 – pp. 186-194
3. Joseph S.Nye. *Soft Power: The Means To Success In World Politics.* New York. *Public affairs.* – 2004. – pp.191
4. Gromyko A.A. *Mjagkaja sila i sila prava: k postanovke problemy* [Soft power and the power of law: towards the formulation of the problem]. *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Mezhdunarodnye otnoshenija i mirovaja politika-Bulletin of the Moscow University. International relations and world politics.* - No. 3. - 2014. - pp. 3-19
5. Filimonov G. Yu. *Mjagkaja sila kul'turnoj diplomatii SShA*[The soft power of cultural diplomacy of the USA]. М.:RUDN.Moscow: RUDN. – 2010. – pp. 212
6. Mosyakov D. V. *Mjagkaja sila v politike Kitaja v Jugo-Vostochnoj Azii* [Soft power in China's policy in Southeast Asia]. *Jugo-Vostochnaja Azija: aktual'nye problemy razvitija-Southeast Asia: actual problems of development.* - Vol. 14. - 2010. - pp. 5-22
7. Lebedeva M.M. *Mjagkaja sila v otnoshenii Central'noj Azii: uchastniki i ih dejstvija* [Soft power in relation to Central Asia: participants and their actions]. *Vestnik MGIMO-MGIMO Bulletin.* – No.2 – 2014. - pp. 47-55

8. Davydova Yu. P. *Ponjatie «zhestkoj» i «mjagkoj» sily v teorii mezhdunarodnyh otnoshenij* [The concept of "hard" and "soft" power in the theory of international relations]. *Mezhdunarodnye process-International processes*. – No.1 – 2014. – pp. 69-80
9. Parshin P. B. *Problematika «mjagkoj sily» vo vneshnej politike Rossii* [Problematiks of "soft power" in the foreign policy of Russia]. *Vestnik MGIMO-Vestnik MGIMO*. – Issue 1. – 2013. – pp. 27.
10. McQuail D. *Mass Communication Theory*. Piet Bakker, 2005. – pp.204-205
11. 喻国明(Yu Guoming). *Zhongguo meijie ruan shili fazhan baogao* [Report on the development of soft power in China's media]. – 2009. – p. 34
12. 胡鞍钢, 张晓群(Hu Angang and Zhang Xiaoqun). *Zhongguo chuanmei xunsu jueqi de shizheng fenxi* [Empirical analysis of the rapid rise of Chinese media]. *Zhan lue yu guanli-Strategy and management*. – 2004. pp. 2
13. Redakcija Exclusive (2020). *Kem my schitaem Kitaj: «pandoj» ili «drakonom»?* [Who do we consider China to be: "panda" or "dragon"?]. URL://<https://www.exclusive.kz/expertiza/obshhestvo/121391/> (Accessed: 25.08.2021)
14. Rozhkov I. *Imidzh Kitaja v kontekste PR i reklamy* [The image of China in the context of PR and advertising]. *M.: MGIMO-Moscow: MGIMO*. - 2006. - pp. 90
15. Blagoder Yu. G. *Obraz Kitaja v pis'mennyh svidetel'stvah rossijskih puteshestvennikov i diplomatov XVII - nachala XX vv. : dis. ... kand. ist. nauk*. [The image of China in the written testimonies of Russian travelers and diplomats of the XVII-early XX centuries: dis. ... candidate of historical sciences]. *Krasnodar-Krasnodar*. – 2005 – pp.284
16. Kononova, Jia. (2018) *Konceptual'noe razvitie televidenija Kitaja: zadachi i vozmozhnosti*. [Conceptual development of Chinese television: challenges and opportunities]. URL://http://www.discourseanalysis.org/ada20_2/st188.shtml (Accessed: 27.08.2021)
17. Wang Taopeng. *Kul'turnaja «mjagkaja sila», strategicheskij vybor Kitaja* [Cultural "soft power", China's strategic choice]. *Vjen'hua zhun' shili, Chzhungo dje chzhan'ljuje sjuan'czje.Chzhjengun jan'czju dundaj-Wenhua run shili, Zhongguo de zhanliue xuanze. Zhenggong yanjiu dongdai*. - No. 2. - 2008. - pp. 12.
18. 陈嘉林(Chen Jialin). (2014) *Cong chuan mei «ying» shi li fa zhan jiao du kao cha Zhong guo ruan shi li fa zhan de jing yan yu qi shi*[Examining the experience and inspiration of China's soft power development from the perspective of the development of "hard" power in the media]. URL://<http://media.people.com.cn/n/2014/0324/c150617-24714503.html> (Accessed: 30.08.2021)
19. 王雪莹(Wang Xueying). (2020). *Tisheng zhong guo dui wai «wen hua hua yu» ruan shili, chuang jian duo yuan li tihua chuan bo geju*. [Enhance China's soft power of foreign "cultural discourse" and create a diversified three-dimensional communication pattern]. Available at: //https://theory.gmw.cn/2020-01/21/content_33501023.htm. (Accessed: 30.08.2021)
20. 李文刚(Li Wengang). (2015) *Zhongguo mei ti yuzhong guo zai-fei zhou de ruan shi li jian she* [Chinese Media and China's Soft Power Construction in Africa]. URL:// https://www.ydyln.com/skwx_ydy/iniDatabaseDetail?contentId=6722099&siteId=1&contentType=literature (Accessed: 30.08.2021).